

Узун мүддэт кечмөсүнө бахыларга 1926 — 27-чи дөрс илинде Баки дарулу-оллимино дахил олдуругу күндөр Јахшы Јадымдамыр. Абитуријентлөр өдөнјјатдан өз ријазијјатдан Јазылы им-таһан вермөли идиолөр. Әдө-бөјјатдан имтаһаны Абдулла Шанг мүөллим күтүрүрдү. Јазы ишини мөвзасу белө иди: «Шөһөр көндө нө верир, көнд шөһөр нө верир?».

О заман имтаһандан сонра гүјмөтлөр елан едилмөди. Гөбул олуанларын сиһаысы дивардан асылды. Сиһаыда мөнимдө дө адым вар иди. Лакин узун иллөр имтаһанлардан алдыгын гүјмөтлөрдөн хөборим олмады.

Төхминөн 30 ил сонра Халг Маариф Комиссарлыгынын архивинде чалышдыгым заман төсөдүфөн өз шөхси ишиме раст көлдим. Белөлик-лө, дарулу мүөллимө дахил олмагын тарихчөсини, гөбул имтаһанларыннын нөт-чөлөрүн 30 ил сонра өјрөндим. Әдөнјјатдан өла үстөк-кө, ријазијјатдан «инки» альбомышам. Шөхси ишин өзиринде дарулу мүөллимни мундирини муавини Чөмо Чөбрајлыбөјли ашагдычы сөзлөрн јазмышды: «Әдөнјјатдан өла үстөк гүјмөт алдыгы өз чөчүг евинде јашадыгы үчүн гөбул едилсин».

О вахт шөхси ишин фото-сурөтини чыхарыб мараг үчүн Абдулла Шанг мүөллимө көстөрдим. О, јазы ишинө бахыб күтүмсөди, јарычиди-ди-јарызарафат деди: «Чөмөк, мөн о заман сөһв етмө-мишөм».

Шөхси ишин өзириндеки деркөндаран көрүндүјү киши, өкөр Абдулла Шанг мүөллим мөним јазыма јүксөк гүјмөт вермөсөјди, мөн дарулу мүөл-лимө гөбул едилмөз өз киши

билер, сонраки талејим нечө оларды.

Инди мөн о күнүм өз көлө-чөјим үчүн һөлдөдичи өһө-мијјөт олан бө һадисрин хат-ырларөн Абдулла Шанг мүөллимн дөрин бө сонсуз миннөтдарлыг һисси илр јад едирөм.

Һөмчинин о заман ријазиј-јатдан мөнө «инки» гүјмөт верөн Мөһөммөдбөј Шөјдајев-и дө һөрмөтлө хатырлајы-рам. О көзөл мүөллимн иди. Сонралар дарулу мүөллимдө ријазијјаты билмөјнөлөрө дө өјрөтди.

1956-чы илде Абдулла Шанг мүөллимин анадан ол-масынын 75 иллик јубилеји кечирилөркөн онун һагында

да сизин елө бөјүк һаггы-са-һыныз вардыр ки, онун өвө-зини неч бир вахт өдөмөк мүмкүн олмајачагыдыр. Сиз АзәрбајҶан көнчлијинин бир нечө нөслинин мөһөби ата-сысыны.

Фитрөтнө төвазөкәр вө утанчаг олан Шанг мүөл-лимн солгун сиһасында бала-ча гызарты өмөлө көлди. О деди: — Өкөр мөн бө дујна-ны садчө олараг сөјр едиб, кетмирөмсө, кичиңки бир иш көрүшөмсө өзүмү хошбөхт һесаб едөрдим.

Мөн дөдим:— Шанг мүөл-лим, өвөлө сиз неч јерө кет-мирсиниз. Һәлө сизин көнч-лө дөмөл чохлу сөзлөрнө-нөз вар. Икинчи, сиз һөгиҶа-

халгын мөдөни инкишафы, көнч нөслин төлим-төријјәси утругуна узун иллөр Фөһад киши күлүк чалышдыр.

Абдулла Шангын мүөл-лимлијә вө јазычылыга баш-ладыгы дөвр сөн дөрөчө мү-рөккөб вө зиддијјәтл иди. Бу, елө бир заман иди ки, јад төсирләр һәр төрөфдөн АзәрбајҶчана сохулур, һөтта шуурларла да јол тапырды-лар. Әслинде халга дүшмөн олан үнсүрләр дө «халг» дө-јө дошлөрнө дөјүрдүлөр. Бу заман досту дүшмөндөн, Јахшыны пөсдөн сөчмөк о гөвдө дө асан дејилди. Чөпил Мөммөдгулузаде «Анамын

лимин етди, шөһрләр, һөка-јөләр, романлар, пьесалар, кө-зөл ушаг асылары» јазды. Онун чохшун дөдөккө фөа-лелјјәти, рөнаркөли бөди јә-радычыллыгы көнчлијини јә-зуң бөјүк төријә мәһәббәт-олду вө инди дө төријә мәһә-төйдир.

Абдулла Шанг бөјүк әдәби ирс гөјүб кедөн оријинал бир јазычы олса да, о, һәр шөх-сидөн өввөл, бөјүк мүөллим иди. Мүөллим јолдашлары вө тө-лөбәләри ону «мүөллимларын мүөллимн» адландырышлар.

Абдулла Шанг мүөллим тө-лөбәләринин үрөјинде си-лимнөз илзәр буралмышдыр. Олар һөкөмшө, һәр јердө бө-јүк ифтихар һисси илзә дө-мишлөр: «Абдулла Шанг мөним мүөллимим олмуш-дур». Инди дө јашлары 80-ө доғру аддымлајан сү-чамаң алимлөр, јазычылар ичтиман хадимләр јүксө ифтихар һисси илзә дөјүрлөр. «Мөн Шангдөн дәрс алмы-шам!».

Абдулла Шанг мүөллимни 100 јашы тамаң олур. Лакин о, 100 јашы бир гөчә киши дөјил, 100 јашы бир чаван киши јашајыр. Илләр сүрөтлө кечир, һисилләр бир-бирини өвөз едир, лакин Абдулла Шанг мүөллим он-лардан керр галмыр. Илләр вө һисилләрлө бирликдә ад-дымлајыр, нечбө инсан о сө-разы вө мајасы халгын һөја-тијындан, адөт-өн өвөлөрдиндө көлөн самғина, бөди асылар-ни илзә үрөклөрө һәрәрет са-чыр, һисилләрин көлчөкә доғру кедөн јолларынын ишмә-ландырыр.

МҮЭЛЛИМЛӘРИН МҮЭЛЛИМИ

киңки бир китабым вө «Литературыны АзәрбајҶжан» жур-налында мөгалом чыхмышды. Јубилејдөн сонра Шанг мү-өллим хөстөлөнмишиди. Инди-ки урөлокнә клининасынын биһасында јершөшөн хөстө-ханада муалачкө олунурду. Китабчаны вө мөгалонө хө-стөханада она тоғдим етдим. Оилары алыб бахдыгда һисс етдим ки, мүтөссир олду. Зөиф сөслө деди: «Хилгөтн өзәлдөн белө бир гануну вардыр, инсанлар бир-бирле-ринө олан борчларыны нө вахт, һарда исө өдөјирләр. Инди сөн дө мөним о кичи-ңк јахшылыгымдан чых-ды».

Мөн етираз етдим: Јох, Шанг мүөллим, бу, мүмкүн мөним мөним нөслимин, мөним нөслимдөн өвөлкә вө сонраки һисилләрнө бөјүнү-

төн хошбөхт адамсыныз. Өзү дө һадир хошбөхт инсанлар-дансыныз. Сиз бө хошбөхт-лин тарихи хидмәтләриниз илзә газанмышсыныз.

Абдулла Шанг мүөллим өзүнөмөксүз сакит бир едә илзә бө ифадөн дө төсдиг етмөди вө «Наш ки, сөн дөјөн олајды», — деди.

Вөлн, бө һөгиҶәтдир. Аб-дулла Шанг XX өср Азәрбај-Ҷанкыннын өн хошбөхт јара-дычы зијалдыларындан, өн бөјүк педагогларындан би-ридир. Онун маариф вө мө-дөннәјјөт әлөмиңө көлшин өс-римизин башланмасы илзә бир вахта дүшүр. Ичтиман һәјәтә гөдөм басдыгы илзә ил-лөрдөн о, Нөриман Нөриман-ов, Фирәдин бөј Көчәрли, Сабир, Сөһһөт, Султанмөчид, Гүнизадө, Сүләјман Сани вө башгалары илзә өл-өлө вериб

китабы» пөсиндө бө дөврүн төрчүмөји-һалыны даһијәнә-ликлө чалһандырышдыр. Чөпил Мөммөдгулузадинин тө бири илзә десөк, бө вахта бир аһанын, бир атанын до-ма өвләдлары олан Рүстөм бөј бир төрөфө чөкир, Мирзә Мөммөдәли о бир төрөфә, Сәмәд Ваһид исө тамаңилө башта бир төрөфә.

Вөлө бир зиддијјәтлө, мү-рөккөб дөврдө Абдулла Ша-нг мүөллим јад төсирләрә гапылмәды, О һөмишө иһыҶа чан атды, халгын сөа-дәти јолуну һансы чө-вөдө кердүсә, о, чөһбә-нин өскөри олду. Јорулмаг нө олдуғуну билмөди, чалышды, дөрсликлар јаратды, мүөл-